

BERGSLUFT

www.elinwagner.se

MEDLEMSBLAD FÖR ELIN WÄGNER-SÄLLSKAPET

Ann-Margreth har ordet...

Årets sista Bergsluft får ni tillsammans med småskriften som handlar om Rädda Barnen som firar sitt 100-årsjubileum i år.

Hösten har nästan helt ägnats åt att planera och genomföra seminariet "Elin Wägner och barnen." Utöver detta har vi som vanligt deltagit på bokmässan i Göteborg och på Kronobergs bokmessa i Växjö, som för varje år växer sig allt större.

Vi genomför även nästa år i Växjö en Elin Wägner-vecka den 2-8 mars och planerar redan nu tillsammans med övriga intressenter att fylla veckan med föredrag bl.a. av *Ulrika Knutson*, teater, konsert i Bergs kyrka och öppet hus på Lilla Björka. Den 6 mars kommer Sällskapet gemensamt med Folkets bio att visa Norrtullsligan, en stumfilm från 1923 med bl.a. Tora Teje och Inga Tidblad.

Du prenumererar väl på vår hemsida? Alla nyheter kommer då via mejl till dig. Nu finns bl.a. en film om invigningen av statyn i Stockholm. Den finns på sidan om skulpturer och på Lilla Björka-sidan finns en intervju med Märta Schlecker av Börje Schlaug.

Nästa årsmöte i maj 2020 har vi tänkt flytta till Lilla Björka, då det nu finns möjlighet att ha större möten i kyrkstallarna. Datum är ännu inte bestämt men troligen blir det lördagen den 16 maj som ju är Elins födelsedag, så håll utkik på hemsidan.

Ann-Margreth Willebrand, ordförande

Årets Väckarklocka

Årets Väckarklocka till Rädda Barnen mottogs av ordförande *Lise Bergh* (se foto) som därefter höll föredrag om organisationen i nutid. Hon gav oss också en genomgång av krig och konflikter som i detta nu pågår civilbefolkning runt om i världen och där som vanligt barnen far mest illa.

Tyvärr är Rädda Barnens betydelse lika stor nu, som då organisationen bildades för 100 år sedan. Rädda Barnen vill överlämna Väckarklockan till Sveriges riksdags partiledare med en uppmaning att de slutar ställa svaga grupper mot varandra.

Rapporten från seminariet kommer ni att kunna läsa på hemsidan någon gång i december./AMW

Succé för årets seminarium

Efter förra årets inställda seminarium funderade vi mycket på hur det skulle avlöpa i år. Till vår stora glädje lockade "Elin Wägner och barnen" drygt 50 deltagare och det blev en verklig framgång. Om detta berodde på att vi hade flyttat seminariet till mitten av oktober eller att ämnet var intressant vet vi inte, men vi kommer nog i fortsättningen låta seminarierna ligga i oktober.

Redan på fredagskvällen bjöd vi in till välkomstkaffe i Elin Wägner-rummet för dem som kom resande och skulle övernatta på skolan. Vi var ett tjugotal som fick möjlighet att umgås runt kvällsrika och lära känna varandra före det egentliga seminariet. Detta känns som början till en tradition!

Ämnet för årets seminarium var ju Rädda barnen och Elins koppling till barn. Vi fick bakgrunden till hennes engagemang fint tecknad av *Lars H Gustafsson*, allt från starten då hon tillsammans med fyra andra kvinnor bildade RB i november 1919 till utvecklingen under åren fram till årets 100-årsjubileum. *Peter Forsgren* hade hittat flera exempel ur Elins litteratur från mellankrigstiden som beskriver förhållandena för kvinnor och barn.

Efter en god lunch och sedvanlig promenad med *Börje Svensson* hade vi glädjen att lyssna till *Simone Ek*, mångårig medarbetare i Rädda Barnen bl.a. som chef för Internationella Rädda Barnen i Genève och som aktiv deltagare i gruppen som tog fram Barnkonventionen, som för övrigt fyller 30 år.

Söndagen inleddes med föredrag av *Marianne Enge Swartz* och *Solveig Hammarbäck*, som båda tog upp sidor ur Elins liv som inte är så kända. Marianne belyste hur Elins mammas tidiga bortgång påverkat henne genom livet och Solveig visade hur Elin deltog i Bergs kommuns politiska liv, som ledamot i fullmäktige, ofta med barnen i fokus för sina förslag och idéer.

Ett dragplåster för seminariet var *Ulrika Knutson* som livfullt berättade om Elin Wägner och Ellen Key och andra av dåtidens framträdande kvinnor. /AMW

Sommaren på Lilla Björka

Sommarens utställningar med det återställda vardagsrummet, alla årens Väckarklockor i matsalen och Ulla Anderssons broderier i sovrummet har varit mycket uppskattade. Landshövding *Ingrid Burman* invigde med ett tal som visade stor kunskap om Elin Wägners verk och tankar. Under året har vi haft 1 420 besökare, inklusive de 212 från teaterföreställningarna.

Sommarens värdinnor har som vanligt tagit hand om besökare och huset på bästa sätt. Styrelsens medlemmar har ryckt in vid vakanser vid ett par tillfällen.

Årets sommarkvällar har varit välbesökta, författaren *Kristoffer Leandoer* lockade en publik på 37 personer och *Sören Holmbergs* föredrag "Hundra år av demokrati" 57 åhörare. Trevligt mingel efter föredragen med kaffe och dopp.

Teaterföreställningen "Som ett jävla solsken" förlades till Galleri Söreskogs teaterlada, vilket var välbetänkt. Föreställningen drog två fulla hus, dvs 212 åskådare. Lilla Björka hade öppet hus före föreställningarna och besöktes av 45 personer.

15 förbokade grupper har också besökt Lilla Björka, en av dem en studiegrupp med 26 personer från Australien! Vi har också haft besök av ett antal enskilda personer med sällskap: Thage G. Peterson, Jila Mossead, Ulrika Knutson, Per Wirtén och Maria Schottenius.

Årets bokmässan

Elin Wägner-sällskapet deltog även detta år i Bok- och biblioteksmässan i Göteborg, vilken var den 35:e i ordningen. Årets teman var Sydkorea, Medievetenhet och Jämställdhet.

Drygt 86 000 personer besökte mässan, som pågick 26 till 29 september, men rekordet slogs förmodligen under lördagen, då det knappt gick att ta sig fram i gångarna.

Vi fick många besökare i vår monter, som vi också i år delade med Pär Lagerkvist-samfundet. Vi sålde slut på *Pennskaftet*, kanske tack vare att den skulle sättas upp som teater och ha premiär på Uppsala stadsteater den 28 september. Många hade besökt Skarhults slott i somras samt läst Fatima Bremmers bok *Ett jävla solsken* om Ester Blenda Nordström, där man får veta att Elin och Ester Blenda hade en vänskapsrelation. Ulrika Knutsson inspirerade förmodligen också till besök i vår monter, då hon föreläste om sin nästa bok *Den besvärliga Elin Wägner*.

Föreläste gjorde även Peter Forsgren på De Litterära Sällskapens scen om *Elin Wägner, Pär Lagerkvist och arvet från antikens Grekland*.

Till sist vill jag tacka alla som hjälpte till i montern och ett extra varmt tack till de trägna göteborgsdamerna Ragnhild, Mona och Marianne, inbjudna till Elin Wägner-seminariet. På fotot tillsammans med ordförande Ann-Margreth. Hoppas vi får träffas i montern även nästa år.

/Ann-Christin Gunnarsson

Pennskaftet i Uppsala

Så tog farmor Marianne tåget till Uppsala för att se Pennskaftet med två barnbarn, Tilda 18 och Linnea 26 år. Båda sen späd ålder "impregnerade" med Elin Wägner och särskilt hennes kamp för kvinnorna. Vi har tidigare tillsammans sett den engelska filmen *Suffragette* samt Stockholm Stadsteaters härligt anakroniska föreställning av *Norrtullsligan*.

Vi bänkade oss förväntansfullt i den stora salen och såg oss omkring. En majoritet av åskådarna kvinnor med grått hår, enstaka män och ett fåtal ungdomar. Var det inte till dem föreställningen borde rikta sig? Bland annat för att inse att rättigheterna som kvinnor i Sverige har idag inte precis har ramlat över oss.

Mina ungdomar tyckte om föreställningen och att den speglade Pennskaftets och de andra kvinnornas kamp för rösträtt på ett bra sätt. Man måste inte ha läst boken för att förstå handlingen men jag kände igen flera nyckelrepliker. Fin musik – fränsett det patetiska

försöket till allsång som inledde det hela – och vacker scenografi. Men lite långt var det hela, tyckte vi alla tre. Vi gåspade stort på tåget tillbaka till Stockholm men var ändå glada över att ha fått uppleva Elin Wägners *Pennskaftet* på teater. /mes

Bergsluft fick ett brev...

Avsändaren var **Eva Strömberg Krantz**, författare till biografien om Amelie Posse *En ande som hör jorden till*. I Amelies arkiv på KB hade hon hittat ett brev från Elins och Amelies gemensamma vän Bettan Thiel. Bettan befann sig vid den aktuella tidpunkten i Portugal och Amelie hade sänt henne ett telegram om Elins död, i år för 70 år sedan.

Bettan och Amelie var goda vänner sedan 1919 och det var Bettan som 1932 sammanförde Elin och Amelie. Elin utnämnde genast Amelie till sin "framtidsvän". Troligen kände Bettan och Elin varandra genom Klara Johanson, som Bettan känt sedan tidig ungdom och vars död hösten 1948 hon anspelar på i brevet.

Väntrion träffades sällan alla tillsammans – de geografiska avstånden lade hinder i vägen – men vårvintern 1935 hade Amelie glädjen av att under några veckor samtidigt ta emot Elin och Bettan på sitt vinterviste Bramafam inte långt från Cannes.

Till Amelie skriver Bettan den 10 januari 1949:

Käraste – tack för ditt telegram – med det förkrossande meddelandet... Dina underrättelser om Elin förut hade varit så lugnande – detta kom som ett slag. Jag vågar aldrig mer resa ut... snarare önskar jag att jag vore hemma igen, där kära och vänner finns inom räckhåll...

Dessa dagar – dag som natt – har jag varit på Lilla Björka. Omständigheterna har fogat det så att jag knappast träffat Elin de sista par tre åren – det känns tungt och svårt nu. Det är andra gången sen i höstas som solljuset fördunklas och jag kryper in i min kammare. Där lyser minnena återigen upp med nästan plågsam glans. Jag skrev i går till Flory Gate: "Skatter har Elin skänkt en, tyst och frikostigt, torftig har man ofta känt sig själv i gengäld. Men hon räknade ju inte så." – O vår älskade tigande Elin – så vältalig! (Amelie – jag skrev att "vi glesnar" – efter K.J.) Tomhet tomhet och oberäknelig förlust – som du säger "för mänskligheten" – Nu ska vi leva utan Väckarklocka och underfundiga små susande pilar! Som träffar. Jag vandrar och vandrar på Lilla Björka, har varit där så många gånger. Var där en 14 dagar en sommar – gick i shorts i trädgård. Och arbetade lite här och var med kratta och spade, Elin kom ut från skrivbordet – och såg på mig och teg – och kisade, la huvudet på sned. Sände en liten vänlig pil och vände – in igen. Hon är där! – jag kunde fortsätta – det sjunger om Elin och Lilla Björka – bilderna stiger som ur en källa från botten... Hälsa alla... Älskade A sköt om dig. For ever Bettan

Det finns en fin presentation av Amelie Posse på svenskt Kvinnohistoriskt Lexikon, *skbl.se*. I Bergsluft 66 finns en berättelse om hur hon och Elin träffades och i Bergsluft 62 en recension av *En ande som hör jorden till*.

Bettan Thiel (1882-1975) f. Stiernstedt var gift med Ragnar Thiel, son till Ernest Thiel. Hennes dotter Barbro Thiel-Cramér var danspedagog och intresserade sig för spansk dans och särskilt flamenco.

Stipendiat på Lilla Björka

Filmregissören Gabriela Pichler var stiftelsens stipendiat på Lilla Björka i höst. I samband med vistelsen fick vi också tillfälle att gratulera henne till ABFs stipendium på 100.000 kr, som delades ut vid Bokmässan i Göteborg. Hon berättar själv om sina veckor på Lilla Björka:

Det kunde inte komma med en bättre timing. Att få bli Elin Wägners och Lilla Björkas gäst. Att leva lite eremitliv. Att få läsa, skriva, och låta tanken leka, idéerna flyga. Under 2018 hade min senaste långfilm "Amatörer" premiär. Jag turnerade jorden runt med den, pratade mig sönder om den i otaliga sammanhang. Nu fanns det tid för koncentration och fokus på nya filmprojekten. Under en månad, från september till oktober, har jag varit stipendiat i Berg. Sommar gick till höst som gick till vinter. I början kunde jag sitta och skriva på soliga verandan i kortärmat med en kopp kaffe. Efterhand vaknade jag till frostklätt gräs och fullmåneminusgrader. När jag flyttade ut hörde jag en liten mus flytta in i väggen för vintern.

Jag blev direkt smittad av den Wägnerska fliten och disciplinen. Hon blev en utmärkt skrivarkompis. Som när Ester Blenda Nordström och Elin åkte till Värmland för att skriva den där sommaren. Även om jag säkert fick mer gjort än Ester Blenda under den resan... Vissa morgnar när mitt mobilalarm ringde där jag sov i Vannis gamla rum, så tänkte jag på Vannis väckarklocka som ringer och Elin som redan jobbar borta i arbetsrummet.

Mitt kit som jag hade med mig till Lilla Björka var bl.a.: Min skrivdator. Min arbetsdagbok. En hög filmfilosofiska böcker som min professor Göran du Rées, från Filmhögskolan jag gått, skickat med mig. Liteamerateknik. Min ljudrecorder. Min lilla hund. Allt detta klarar man sig länge och bra med. Ibland har jag undrat om grannarna sett mig när jag tidiga morgnar strukit mystiskt omkring i trädgården, när jag testfilmade med min DJI Osmo Mobile2 Gimbal. "Vad gör hon nu, den där flummiga stadsbon?" har jag tänkt att de tänkt.

Vissa av eftermiddagarna när jag gett mig själv lite ledigt, har jag inspekterat trakterna med bil. Singoallas grotta och Hultaklint, Flory Gates trakter. Handlat vinbärdricka på gårdsbutiken. Och så har jag plockat kantareller. Oftast hittade jag dem inte där de egentligen ska vara. Bland mossan i blandskogen. Utan

alldeles bredvid den grusade skogsvägen, oftast intill min fot. Jag har fått lära känna den småländska skogen. Mossa och lavar i skepnader jag aldrig sett tidigare. Sett räven som smet. En och annan orm. Hört tystnaden.

Jag lärde också känna husets själ. Jag som stått och beundrat Carl Bergstens vidunderliga trappor hemma på Göteborgs stadsteater, kunde nu gå upp och ner i den vackra trappan på Lilla Björka så mycket jag bara ville. Öppna upp de vackra fönsterna i matsalen, räkna alla ekarna i fårahagen. Stryka handen mot de lena väggarna målade med äggtempera.

Att få rå om sig själv, att vara själv, att vara sig själv nog. Tillbringa tid med Elin Wägner och hennes tankar, alla hennes kamper och kärleken till naturen. Att få umgås med rummens alla böcker, se hur de av tillfällighet eller ödesbestämt speglar just de tankar jag är intresserad av och undersöker till mina pågående filmmanus. Att få vara med om allt det har varit en ynnest, en lyx, en present! Stort tack till Stiftelsen Elin Wägners Lilla Björka! /*Gabriela Pichler*

Elin Wägner på Linnéuniversitetet

Kursen "Kvinnan, freden och miljön – Elin Wägners författarskap" ges i höst för andra gången vid Linnéuniversitetet och har ett trettiotal studenter som följer den via nätet. Kursen spänner över hela författarskapet med början i *Norrtullsligan* och avslutning i *Väckarklocka* och *Vinden vände bladen*. I slutet av kursen skriver varje student en kortare uppsats där man fördjupar sig i någon del av författarskapet. /*Peter Forsgren*

Lästips

I höstens stora läsoplevelse, Augustpris-vinnande **Ålevangeliet** av Patrik Svensson, får vi också ett fint porträtt av Rachel Carson, kvinnan som för evigt är förknippad med det globala DDT-förbud som hennes bok *Tyst vår* (1962) lyckades åstadkomma. Rachel Carson intresserade sig som marinbiolog också för ålens levnads mysterier.

Hennes egen historia har vissa likheter med Elin Wägners: bristande ekonomi gjorde att hon inte kunde fullfölja sina högre studier, och i stället kom hon att skriva uppskattade populärvetenskapliga böcker om havets invånare. De var alltid vetenskapligt korrekta men utmärkte sig genom författarens förmåga till identifikation med alla varelser i de biologiska system hon beskrev. Även när det gäller hennes privatliv finns likheter: hon levde ensam och tog hand om en ung manlig släkting samtidigt som hon hade en nära vänskapsförbindelse med en kvinna som hon delade fritidshus med. Läs mer om Rachel Carson och trådarna till Elin Wägner i Kristoffer Leandoers intressanta understreckare (<https://www.svd.se/konsten-att-skriva-sa-att-en-varld-lyssnar>). /*Solveig Hammarbäck*

Det var bibliotekarien på fantastiska Matteus församlingsbibliotek i Stockholm som stack boken i handen på mig: **Noveller av Alfild Agrell** (1849-1923), Atrium förlag. Mycket roligt och häpnadsväckande modernt av en författare som föddes för 170 år sedan! Och på sin tid var lika mycket spelad på teatern som Strindberg. Det finns mycket att läsa om henne på Wikipedia.

Vem är Kata Dahlström, undrade jag när en minnesskylt sattes upp på Västmannagatan 88, kvarteret bredvid där jag bor. Gunnela Björk har skrivit biografien över **Kata Dahlström** (1858-1923) **Agitatoren som gick sin egen väg**. Under sommaren läste jag boken och blev fascinerad av skildringen av en stark och bråkig överklasskvinna som vid mogen ålder bröt med familj och vänner genom sin övertygelse om att hon kunde bidra till att skapa en bättre värld. En moralisk utopist, kallar Gunnela henne. Först genom att verka för socialdemokratin och senare för det kommunistiska partiet. Men ingenstans passade hon riktigt in.

Boken är också en skildring av den tidiga kampen för kvinnlig rösträtt trots att Kata aldrig kallade sig feminist och ansåg att klass gick före kön i kampen för ett jämställt samhälle.

Gunnela Björk är historiker och tillåter sig inte några spekulationer om vad Kata tänkte och kände utan stödjer sig på dokumentation – och det tycker jag är skönt! Förlag: Historiska media.

Efter föredrag om "kriget mot korsetten" var det roligt att läsa Henric Bagerius lärda bok om kvinnors dröm om kroppslig frihet, som vi kanske nu ersatt med spåkning och stenhård träning. **Korsettkriget, Moderslaveri och kvinnokamp vid förra sekelskiftet**, Natur & Kultur.

En ny **Selma Lagerlöf-biografi**, i mycket baserad på Elin Wägners från 1942-43, men med nya rön och analyser samt fina foton lockar till läsning av Selmas verk. Författaren **Anna-Karin Palm** presenterade boken i en fullpackad föreläsningssal på KB i Stockholm. Albert Bonniers förlag.

Modern Matriarchal Studies är en intressant hemsida för den som är intresserad av tankar omkring matriarkat. www.mmstudies.com. / mes

Välkommen med nya lästips till nästa nummer av Bergluft!

Välkommen med bidrag till nästa Bergluft före den 1 mars 2020.

Elin Wägner-sällskapet, www.elinwagner.se
Årsavgift: 150 kr / Bg 645-0126

Bergslufts red:

Marianne Enge Swartz (mes)

Tel: 073 557 0118, menge.swartz@gmail.com

Ann-Margreth Willebrand (AMW)

Tel: 072 727 7440, amwillebrand@hotmail.com